

ותחיינה את הילדים – התנהלות במקרים של סתירה בין ההלכה לחוק המחייב את הרופא.

וְתִירָאן הַמִּילְדַת אֶת הָאֱלֹהִים, וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ מִצְרַיִם, וְתַחֲיִין
אֶת הַיְלָדִים:¹
(שמות א יז)

התנהגותן של שפרה ופועה, המיילדות העבריות, המסכנות את חייהן ומתנגדות להוראות פרעה להמית את הבנים, מהווה סמל והשראה לעמידה על עקרונות מוסריים בפני לחצים וחוקים לא הגונים. כפי שאומרת הגמרא בסוטה (יא, ב), לא רק שלא המיתו את הבנים, אלא דאגו להם גם למים ומזון. בעקבותיהן, צוותים רפואיים מחייבים את עצמם לעמוד ברמות גבוהות של אתיקה מקצועית, מתוך מסירות בלתי מתפשרת למען החולה, במטרה להעניק לו את הטיפול הטוב ביותר – בלי להתחשב בגורמים הסביבתיים.

כיום, רופא לא ייתקל בדרך כלל בפער בין עמדתו המוסרית האישית לבין ההנחיות המקצועיות והחוק. עם זאת, רופא דתי עלול לגלות במקרים מסוימים פער בין מחויבותו לשמירת תורה ומצוות – לבין הוראות החוק. בדרך כלל, ינבע פער זה מחוקים המבוססים על ערכים ליברליים. מקרים כאלו מעלים מספר שאלות.

נציין כמה מקרים פוטנציאליים.¹

האם מומחה פוריות מחויב לסייע לזוגות חד-מיניים להרות? בית המשפט העליון של קליפורניה פסק לאחרונה כנגד שני רופאים שסירבו לבצע הזרעה מלאכותית במקרה של זוג נשים, מטעמים דתיים. הרופאים טענו כי עמדתם הדתית מתנגדת לקיומם של זוגות כאלה, ובפרט לאפשרות של הבאת ילדים למסגרת משפחתית כזאת, ומשכך אין לחייב אותם לסייע בתהליכים אלו עבורם. בית המשפט פסק, כי לא ניתן להפלות בין זוגות רגילים לזוגות כאלה.

האם רוקח מחויב לספק תרופות הגורמות להפלה? מדינת וושינגטון גיבשה בשנת 2007 כללים בתחום הרוקחות, בעקבות דיווחים על רוקחים שסירבו לספק תרופות למניעת היריון, שנטילת מינון גבוה שלהן מסוגל לגרום להפלה (במידה שהם נלקחות מספר ימים לאחר ההתעברות). הרוקחים טענו כי הוראה שתחייב אותם לספק את התרופות במקרים שהם מיועדים לאפשר הפלה נוגדת את חופש הדת שלהם, המתנגדת להפלות. הממשלה דחתה את

¹ תודתנו לד"ר דן גייזלר מניו-יורק על היעוץ המקצועי בנוגע למקרים אלו.

הטיעונים הללו וקבעה כי על הרוקחים למלא כל מרשם חוקי בלי להביא בחשבון כל שיקול אחר, וכן אין ביכולתם להפנות את הלקוחות לבית מרקחת אחר.

גם בתחום הסוער של המתות חסד (Euthanasia), בו יש שינויים רחבים ממדינה למדינה, עלול רופא להיתקל בבעיות כאלו. בית המשפט באונטריו, קנדה, קבע השנה כי סיוע רפואי לגוסס לסיים את חייו הוא צורך רפואי לגיטימי, וכי אף שאין לחייב רופא לבצע בעצמו המתת חסד אם הוא מסרב לכך מסיבות מצפוניות, עליו להבטיח כי המטופל יוכל לקבל את הטיפול במקום אחר, ולסייע לו בכך.

דוגמאות אלו ואחרות מעלות את השאלה הבסיסית: כיצד על הרופא לנהוג במקרים בהם מתגלה פער בין חובתו לשמירת המצוות, לבין הוראות החוק? יש לזכור כי רופא שיפר את החוק, חושף את עצמו לתביעות ואף מסכן את רישונו. במקרה של רופא מתמחה, הלחץ עליו עלול להיות גדול יותר ומרחב הפעולה שלו מצומצם יותר; האם בהתחשב בקיומם של מקרים כאלה (וכן אתגרים גדולים בתחום שמירת השבת, ובפרט בבתי חולים שאינם בישראל), יש להמליץ לצעירים שלא לפנות ללימודי רפואה?

והנה, ברור הדבר כי במצב שבו נדרש רופא לפעילות הנוגדת את ההלכה – הרי שעל כגון זה נאמר "אין עצה ואין תבונה נגד ה'", ועליו לפעול על פי ההלכה; כמו כן ברור הדבר, כי על הרופא לעשות ככל שביכולתו בכדי להתרחק מתחומים "בעייתיים", וכן לנסות לפתור ביצירתיות מקרים ספציפיים. זאת באופן כללי.

האם לאור האתגרים ההלכתיים העומדים בפני הרופא, יש להמליץ לצעירים דתיים לפנות ללימודי רפואה?

מורנו הגאון רבי אשר וייס שליט"א, במכתב להרב ד"ר אריה יהודה וינטרוב, מציין כי אתגרים הלכתיים משמעותיים קיימים מעבר למקצוע הרפואה גם במקצועות אחרים כמו עריכת דין ופיננסים. ברור הדבר כי אין להימנע מעיסוק במקצועות אלו, וכל שכן במקצוע הרפואה החשוב והנעלה.

אין לנו "למשוך את ידינו מכל עיסוק שיש בו שאלות בהלכה ולהשאיר את העולם כולו לפורקי עול מלכות שמים. כל אחד יאמר לעצמו אני את נפשי הצלתי ונתעלם ממה שלימדוני חז"ל "כל ישראל ערבים זה בזה" (שבועות ל"ט ע"א)... "אם נלך בדרך זו, כותב הרב וייס, "לא יהיו בינינו רופאים יראי ה', ולא יהיה מי שיתאמץ עד קצה היכולת להציל את הנפש ולמנוע איבוד נפשות של חולים וזקנים, ובפרט חולים שאין להם אלא חיי שעה, ולא יהיו בבתי החולים אחיות ממחנה החרדים על דבר ה' שתוכלנה להטות אוזן קשבת למועקות החולים והחולות שהעולם הנכרי זר ומנוכר להם. ולא יהיו בינינו עורכי דין להילחם למען זכויותיהם של יהודים שלפעמים יפלו קרבן למערכת המתנכלת לשומר המצוות, שהרי כל אחד מאלה ברח משדה המערכה ושדה הקרב של העולם המודרני ובחר להיות דואג לעצמו ולנפשו בלבד.

ועוד עלינו לשים אל לבנו בבואנו לדון בשאלות אלה, והרי עמך ישראל צריכים פרנסה, וכי נגזור על כל בנינו להיות חוטבי עצים ושואבי מים שאין לפניהם כל שאלות ותהיות, וכי נאמר להם לכו פשוט ידיכם בגדוד או לכו והתפרנסו זה מזה, והלא אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו.

וכמה דאגו חז"ל וגדולי ישראל לדורותיהם לפרנסתם של הבריות וכמה חסה התורה על ממונם של ישראל. ואם נכריע להתרחק מכל תחום שבו נצטרך להתמודד עם שאלות בהלכה ולפעמים לסמוך על היתרים דשעת הדחק, ונכריע שלא ראוי לציבור מדקדק במצוות להתעסק במקצועות הרפואה, עריכת דין, עסקים פיננסיים וכדומה ונגזור גזירת עוני ודוחק על כלל הציבור וגזירת כליה על עולם התורה הנשען על נדבת לבם של אוהבי תורה בעלי יכולת מתוך הציבור החרד על דבר ה'..."

והנה זיל קרי בי רב הוא ולית דין צריך בשש [=כלומר – פשוט הדבר], אם חלילה מדובר בעיסוק שבו בהכרח יצטרכו לבטל אפילו מצוה אחת שבתורה, אזי נאמר "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'", נאכל פת חריבה ונשתה מי מארה ונמסור את נפשנו ולא נבטל אות אחת של תורתנו הקדושה, אך כל עוד יש יכולת בידינו לדון בכל ענין וענין ולהכריע בכל שאלה ושאלה ולמצוא את הדרך נלך בה לשמור על דרך עץ החיים, חובה עלינו לנהוג מנהג זה וזו הדרך נלך בה".

אם כן, מחד גיסא – אין להימנע מלעסוק ברפואה ויש להתמודד עם האתגרים ע"פ ההלכה; ומאידך גיסא – אסור לבצע פעילות המנוגדת להלכה. להלן נתמקד בטווח הביניים, פעילות עקיפה הקשורה לתהליכים האסורים על פי ההלכה.

האם מותר לרופא להעניק ייעוץ בקשר לפעולות אסורות, או להפנות את המטופלים לגורמים אחרים? האם מותר לרופא מרדים להשתתף בהפלה אסורה, אף שאיננו מבצע את הפרוצדורה בעצמו?

בקשר להשתתפות רופא מרדים, כתב הגרש"ז אוירבאך (שו"ת מנחת שלמה חלק ג סימן קג) לאיסור:

"בדבר שאלתו אם רופא מרדים חייב לאבד פרנסתו כדי לא לסייע בהפלה כשאין המדובר בפקוח נפש או בספק פקו"נ להאם, הנה להסוברים שגם ישראל ההורג עובר השוב רוצח כמו בן נח שנהרג על כך אלא שישראל לא נהרג על כך נמצא שהמרדים הוא ממש שותף להאשה והרופא הרודפים להרוג נפש מישראל, שזה חמור מאד דהא איכא חיובא למיטרח ולמיגר אגורי לאצולי נפשו של עובר שמחללים שבת עבור פקוח נפש שלו, ואפילו להרמ"ה בסנהדרין ע"ג ע"א שסובר דמ"מ אינו חייב להפסיד ממונו בשביל הצלתו מ"מ יתכן בעד חומש בנכסיו שפיר חייב אפילו להפסיד בכדי להציל את העובר השבוי בידי האשה והמנתח מידי שוביו, וא"כ כל שכן בהפסד של פיטורין מעבודה, [דיתכן שאין זה ממש בגדר של הפסד שאולי ימצא עבודה אחרת או במקום אחר], ולכן אף שאין המרדים יכול להצילו אבל לשתף פעולה מיהא אסור; אבל מכל מקום יש לחשוש שהוא מסייע להריגת עובר.

אמנם בשאלה לענין רופא המבצע בדיקות על קוליות [אולטרה סאונד] בנשים מעוברות, ויודע שאם יבחין במום אצל העובר וישלח את תוצאות הבדיקה בהתאם אל הרופא המטפל הלה יבצע הפלה גם ללא היתר הלכתי דבר זה הוא רק בגדר ספק ולא ודאי שיבצעו הפלה על פיו אבל מ"מ יש לחשוש שהוא מסייע להריגת עובר ומכל מקום אינו חייב להפסיד פרנסתו בשביל כך".

הרי שלשיטת הגרש"ז יש להבחין בין רמות שונות של פעילות עקיפה: הרדמה כחלק מתהליך ניתוחי היא בגדר של "מסייע לדבר עבירה", זאת מלבד החיוב שמוטל על הרופא לפעול להצלת חייו של העובר, ובודאי שלא לפעול להיפך. אך שליחת מידע רפואי לרופא שיבצע בעקבותיו פעילות אסורה, מכיון שהדבר הוא בגדר ספק ולא ודאי, יש להימנע מכך – אך אינו מחויב להפסיד פרנסתו עבור כך.

במכתבו הנ"ל, כותב הרב וייס שליט"א לחלוק על דברי הגרש"ז:

"האם מותר להיות מרדים בניתוח הפלת עובר נגד ההלכה, או שמא יש בזה לפני עור או מסייע בידי עוברי עבירה?"

לפני עוור אין בזה, כיון דודאי אין זה תרי עברי דנהרא, ומבואר בעבודה זרה ו' ע"ב דאין איסור לפני עור אלא בתרי עברא דנהרא. ולגבי איסור מסייע הארכתני מאוד בשו"ת מנחת אשר (ח"ב סימן כ"ח וסימן ל').

אך בנידון זה נראה דאין בזה איסור מסייע, מחדא ותרי טעמי:

א. אין המרדים מסייע בעצם העבירה אלא עוסק בתחום מקצועו הוא. המרדים מרדים והמנתח מנתח. ואף שברור שהם עובדים כצוות והם משלימים זה את מלאכתו של זה, מ"מ נראה דכיון שכל אחד עוסק במלאכתו הוא ואין מלכות נוגעת בחברתה, אין זה דומה לכל הדוגמאות שמצינו בדין מסייע, שדומה לחלוטין ללפני עור, אלא דמיירי בחד עבר הנהר. כגון במושיט כוס יין לנזיר, שהיה בידו לקחת בלי שיושיט לו, כל כה"ג הוי מסייע שהרי הוא זה שנותן בידו דבר עבירה, מה שאין כן בנידון דידן.

ב. ונראה עוד יתירה מזו, המרדים אינו אלא עוסק במצווה רבה להקל על החולה ולהצילו מסכנת מות שעל ידי הניתוח, ואין זה ענינו של המרדים כלל מה מהות הניתוח ומה עושים בו. הוא לכשעצמו אינו מכין את החולה לעמוד בסכנה הרובצת עליו על ידי הניתוח, ואין הוא מסייע כלל בעצם העבירה שנעשה בניתוח זה.

וידעתי שבשו"ת מנחת שלמה (ח"ג סימן ק"ג אות ד') כתב מרן הגרש"ז דיש בזה איסור מסייע לידי עוברי עבירה, וכתלמיד הדין לפני רבו בקרקע, אני את הנלעני"ד כתבתי".

הרי שלדעת מורנו הגאון רבי אשר וייס שליט"א, יש להבדיל בין נטילת חלק פעיל בתהליך האסור, לבין פעילות שאיננה כזאת. שליחת מידע רפואי כמו תוצאת בדיקת אולטרה סאונד היא חל מהרוטינה של פעילות הרופא, המאבחן את מצבו של החולה, ואין לה קשר עם התוצאות שייגרמו משום כך.

בנוגע למתן ייעוץ, הדרכה והפניה של מטופלים לפרוצדורות אסורות, בשיחה עם הרב וייס שליט"א, הנחה הרב:

בודאי כשיכול להשמט עדיף, אבל היכן שלא יכול להשתמט, אולי משמים סיבבו שדוקא רופא יר"ש הוא זה שיעביר את המידע [בצורה טכנית], ולא ישכנע לעשות פעולות שמנוגדות להלכה, אלא רק מביא לידיעת הפציינטים את האפשרויות העומדות בפניהם, או אפילו מפנה אותם לגורמים אחרים לביצוע פעולות אלו. כל עוד הוא איננו מבצע פעולות אסורות בעצמו, אין הדבר אסור, מאחר שברוב המקרים מדובר במידע נגיש שהיו יכולים להגיע אליו בעצמם, והוא איננו ממליץ על ביצוע פעולה זו או אחרת, אלא רק ממלא את בקשותיהם, ואת הפרוטוקול הרפואי, ובסופו של דבר ההחלטה תהיה בידיהם.

